

پیام پژوهش

نیاز گسترده دانشگاهها به متون درسی، به ویژه در رشته‌های علوم انسانی، و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاهها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقای کیفی و کمی منابع درسی از دوباره کاری جلوگیری به عمل آید. به همین منظور، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی - که وظیفه‌اش تدوین کتب مبنایی و درسی در علوم انسانی برای دانشگاههاست - و مؤسسه فرهنگی طه که یکی از وظایف اصلی آن تهیه متون آموزشی حوزه و دانشگاه در عرصه علوم اسلامی است، بر آن‌اند تا با تهیه و انتشار مشترک متون درسی به بخشی از نیازهای موجود پاسخ دهند.

اهمیت علم کلام، به لحاظ دینی یا به عنوان یک علم و لزوم پاسداری از میراث گران قدر آن و نیز لزوم پویایی آن در برخورد با اندیشه‌های نو، موجب شده است این علم به یکی از درسهای مهم حوزه و دانشگاه بدل شود. بدیهی است کامیابی در آموزش مطلوب علم کلام به دانشجویان و طلاب علوم دینی، مرهون عوامل متعددی است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به متون آموزشی کارآمد و مناسب اشاره کرد.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته کلام در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «کلام ۱» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. امید است علاوه بر دانشجویان و طلاب علوم دینی سایر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، ناشران را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	دیباچه
۵	فصل اول: کلیات
۶	تعریف علم کلام
۸	موضوع علم کلام
۱۰	روش علم کلام
۱۱	غایت علم کلام
۱۱	جایگاه کلام و برتری آن بر سایر علوم اسلامی
۱۳	نام‌گذاری علم کلام
۱۴	قلمرو علم کلام
۱۵	علم کلام در تاریخ
۱۵	معتزله
۱۶	اشاعره
۱۷	امامیه
۱۹	چکیده مطالب
۲۱	برای تفکر و تحقیق
۲۲	فصل دوم: خدایابی و خداشناسی
۲۳	اهمیت خداشناسی
۲۳	ضرورت خداشناسی
۲۶	مراتب و سطوح مختلف خداشناسی
۲۹	راههای خدایابی و خداشناسی
۳۱	راههای عمومی و اختصاصی

صفحه	عنوان
۳۲	چکیده مطالب
۳۳	برای تفکر و تحقیق
۳۴	فصل سوم: استدلال عقلی بر وجود خداوند
۳۴	ویژگیهای راه عقل
۳۵	سودمندی ادله عقلی خدایابی
۳۶	مبادی برهان وجوب و امکان
۳۹	تقریر برهان وجوب و امکان
۴۰	برهان حدوث
۴۲	قرآن و نیازمندی ممکنات به خدا
۴۳	چکیده مطالب
۴۴	برای تفکر و تحقیق
۴۵	فصل چهارم: راه تجربه
۴۷	نظم چیست؟
۴۸	تقریر ساده‌ای از برهان نظم
۴۹	مقدمه نخست برهان نظم
۵۰	مقدمه دوم برهان نظم
۵۱	نتیجه‌گیری از برهان نظم
۵۲	اوصاف اولیه و ثانویه
۵۴	برهان نظم در قرآن
۵۸	چکیده مطالب
۶۰	برای تفکر و تحقیق
۶۱	فصل پنجم: راه فطرت
۶۱	معانی لغوی و اصطلاحی «فطرت»
۶۲	نگاهی به نظریه فطرت
۶۳	گرایشها و بینشهای فطری

صفحه	عنوان
۶۵	تبيين خدايابی فطری
۶۹	خدایابی فطری در قرآن
۷۱	خداشناسی فطری در روایات
۷۲	چکیده مطالب
۷۴	برای تفکر و تحقیق
۷۵	فصل ششم: توحید
۷۵	عمق و ژرفای آموزه توحید در اسلام
۷۶	معنای لغوی توحید
۷۷	توحید نظری و عملی
۷۷	معنای اصطلاحی توحید
۷۹	اهمیت توحید در اسلام و دیگر ادیان آسمانی
۸۱	چکیده مطالب
۸۲	برای تفکر و تحقیق
۸۳	فصل هفتم: توحید ذاتی
۸۳	معنای توحید ذاتی و ابعاد آن
۸۴	بساطت ذات خداوند (توحید احدی)
۸۶	ادله توحید
۸۶	دلایل مرکب نبودن ذات الهی
۸۹	اثبات وحدانیت خداوند و نفی تعدد
۹۱	توحید ذاتی در قرآن
۹۴	توحید ذاتی در روایات
۹۶	چکیده مطالب
۹۸	برای تفکر و تحقیق
۹۹	فصل هشتم: توحید صفاتی
۱۰۰	وحدت مفهومی و وحدت عینی (خارجی)
۱۰۰	معنای توحید صفاتی

صفحه	عنوان
۱۰۲	ادله توحید صفاتی
۱۰۴	تغایر مفهومی صفات
۱۰۷	توحید صفاتی در روایات
۱۰۹	چکیده مطالب
۱۱۰	برای تفکر و تحقیق
۱۱۱	فصل نهم: توحید افعالی
۱۱۲	نقش و سایط در تحقق افعال الهی
۱۱۴	فاعلیت آفریده در سایه فاعلیت آفریدگار
۱۱۷	توحید افعالی و اختیار انسان
۱۱۸	دلیلی بر توحید افعالی
۱۱۹	چکیده مطالب
۱۲۰	برای تفکر و تحقیق
۱۲۱	فصل دهم: توحید در خالقیت، ربوبیت و الوهیت
۱۲۱	توحید در خالقیت
۱۲۲	قرآن و توحید در خالقیت
۱۲۵	توحید در ربوبیت
۱۲۶	ادله عقلی توحید ربوبی
۱۲۷	توحید ربوبی در قرآن
۱۲۸	احتجاج پیامبران بر توحید ربوبی
۱۲۹	قرآن و استدلال بر توحید ربوبی
۱۳۱	تدبیر مخلوق به اذن خالق
۱۳۲	توحید در الوهیت
۱۳۳	چرا یک اله؟
۱۳۳	قرآن و توحید در الوهیت
۱۳۴	تلازم اقسام گوناگون توحید نظری

صفحه	عنوان
۱۳۵	چکیده مطالب
۱۳۷	برای تفکر و تحقیق
۱۳۸	فصل یازدهم: توحید عبادی
۱۳۹	گستره وسیع توحید عملی
۱۴۰	توحید در عبادت (توحید عبادی)
۱۴۰	حقیقت عبادت چیست؟
۱۴۲	توحید عبادی در میان مسلمانان
۱۴۴	توحید عبادی در قرآن
۱۴۵	رابطه توحید عبادی و توحید ربوبی
۱۴۶	چکیده مطالب
۱۴۷	برای تفکر و تحقیق
۱۴۸	فصل دوازدهم: شاخه‌های توحید عملی
۱۴۸	۱. توحید در استعانت
۱۴۸	مبنای نظری توحید در استعانت
۱۴۹	توحید در استعانت و استمداد از دیگران
۱۵۰	۲. توحید در توکل
۱۵۱	۳. توحید در اطاعت
۱۵۲	توحید در اطاعت از دیدگاه قرآن و روایات
۱۵۵	چکیده مطالب
۱۵۵	برای تفکر و تحقیق
۱۵۶	فصل سیزدهم: مبانی توحید در قرآن و سنت
۱۵۶	فطرت توحیدی انسان
۱۵۸	قرآن و فطرت توحیدی
۱۶۰	توحید فطری از نگاه روایات
۱۶۰	مبانی عقلی توحید در قرآن

صفحه	عنوان
۱۶۰	۱. هماهنگی جهان هستی، نشانه توحید
۱۶۱	۲. برهان هدایت و فیض
۱۶۴	چکیده مطالب
۱۶۵	برای تفکر و تحقیق
۱۶۶	فصل چهاردهم: صفات خداوند
۱۶۷	اختلاف خداشناسان در صفات خداوند
۱۶۷	اسم، صفت و فعل
۱۶۸	گستره بحث صفات الهی در علم کلام
۱۶۹	تقسیم‌بندی صفات الهی
۱۷۰	۱. صفات ثبوتی و سلبی
۱۷۲	۲. صفات ذاتی و صفات فعلی
۱۷۳	۳. صفات نفسی و اضافی
۱۷۴	۴. صفات ذاتی و خبری
۱۷۴	چکیده مطالب
۱۷۶	برای تفکر و تحقیق
۱۷۷	فصل پانزدهم: شناخت صفات الهی
۱۷۷	مسلک تعطیل
۱۷۷	استدلال طرف‌داران مسلک تعطیل
۱۷۸	مسلک تشبیه
۱۷۹	مسلک تنزیه
۱۸۰	نقد نظریه تعطیل
۱۸۱	نقد نظریه تشبیه
۱۸۲	قرآن و نفی تشبیه و تعطیل
۱۸۴	صفات الهی در آیینه روایات
۱۸۴	راههای شناخت صفات الهی
۱۸۵	۱. راه عقلی

صفحه	عنوان
۱۸۶	۲. مطالعه جهان هستی
۱۸۶	۳. مراجعه به قرآن و روایات معتبر
۱۸۷	۴. مشاهده قلبی و باطنی
۱۸۷	خداوند واجد همه صفات کمالی است
۱۸۸	تفسیر معنایی صفات الهی
۱۸۹	نظریه تنزیه
۱۹۱	توقیفی بودن اسما و صفات الهی
۱۹۲	چکیده مطالب
۱۹۴	برای تفکر و تحقیق
۱۹۵	فصل شانزدهم: علم الهی
۱۹۵	چیستی علم
۱۹۵	علم حصولی و حضوری
۱۹۶	علم خداوند
۱۹۶	تنزه علم الهی از محدودیتها و نقایص
۱۹۸	اقسام یا مراتب علم الهی
۱۹۸	علم خدا به ذات خویش
۱۹۹	دلیلی بر علم خدا به ذات خود
۱۹۹	علم خداوند به اشیاء قبل از ایجاد آنها
۲۰۱	علم خداوند به اشیاء پس از ایجاد آنها
۲۰۲	علم ذاتی و علم فعلی
۲۰۲	علم خداوند به جزئیات
۲۰۳	ادله منکران علم خداوند به جزئیات
۲۰۵	نامحدودیت علم الهی
۲۰۶	علم الهی و اختیار انسان
۲۰۷	علم الهی از منظر قرآن
۲۰۷	اثبات علم الهی
۲۰۸	علم مطلق و نامحدود خداوند

صفحه	عنوان
۲۰۹	علم غیب خداوند
۲۱۰	علم خداوند در نگاه روایات
۲۱۱	علم اختصاصی و علم عمومی خداوند
۲۱۲	چکیده مطالب
۲۱۴	برای تفکر و تحقیق
۲۱۵	فصل هفدهم: قدرت الهی - حیات الهی
۲۱۵	قدرت چیست؟
۲۱۷	معنای قدرت الهی
۲۱۷	اثبات قدرت الهی
۲۱۸	قدرت مطلق خداوند
۲۲۰	آیا امور محال در حیطه قدرت خدا قرار دارد؟
۲۲۱	اقسام محالات
۲۲۳	تعلق قدرت الهی به افعال قبیح
۲۲۴	قدرت الهی در آیات و روایات
۲۲۵	پاسخ روایات به شبهات مربوط به قدرت مطلق
۲۲۶	حیات الهی
۲۲۶	حیات در موجودات طبیعی
۲۲۷	معنای حیات خداوند
۲۲۸	استدلال بر حیات خدا
۲۲۹	توصیف قرآن و روایات از حیات الهی
۲۳۱	چکیده مطالب
۲۳۳	برای تفکر و تحقیق
۲۳۴	فصل هجدهم: اراده الهی
۲۳۴	حقیقت اراده در انسان
۲۳۶	آراء گوناگون متکلمان در بیان حقیقت اراده الهی
۲۳۷	اراده ذاتی و اراده فعلی

دوازده

صفحه	عنوان
۲۳۹	حدوث یا قدم اراده الهی
۲۴۰	تفاوت اراده و مشیت و اختیار
۲۴۱	دلیل متکلمان بر اراده الهی
۲۴۱	اراده تکوینی و تشریحی
۲۴۲	اراده و مشیت الهی در قرآن
۲۴۲	نفوذ و عمومیت اراده الهی
۲۴۳	اراده تشریحی
۲۴۴	اراده الهی در روایات
۲۴۶	چکیده مطالب
۲۴۷	برای تفکر و تحقیق
۲۴۸	فصل نوزدهم: کلام الهی
۲۴۸	حقیقت کلام الهی چیست؟
۲۵۰	دیدگاه امامیه
۲۵۱	همه کائنات «کلمة الله» اند
۲۵۲	کلام لفظی، کلام نفسی و کلام فعلی
۲۵۲	حدوث و قدم کلام الهی
۲۵۳	استدلال بر متکلم بودن خداوند
۲۵۴	۱. دلیل نقلی
۲۵۴	۲. دلیل عقلی
۲۵۵	صفت کلام در قرآن و روایات
۲۵۸	چکیده مطالب
۲۵۹	برای تفکر و تحقیق
۲۶۰	فصل بیستم: صدق - حکمت
۲۶۰	صدق، صفتی ذاتی یا فعلی؟
۲۶۱	استدلال متکلمان بر صادق بودن خداوند
۲۶۲	صدق خداوند در قرآن

صفحه	عنوان
۲۶۳	معانی گوناگون حکمت
۲۶۶	چکیده مطالب
۲۶۷	برای تفکر و تحقیق
۲۶۸	فصل بیست و یکم: صفات سلبی
۲۶۹	دلیلی عمومی بر صفات سلبی
۲۶۹	۱ و ۲. نفی ترکیب و صفات زاید بر ذات
۲۷۰	۳. نفی جسمیت
۲۷۰	۴. نفی جهت و مکان
۲۷۱	۵. نفی حلول در غیر
۲۷۱	۶. نفی اتحاد با غیر
۲۷۲	۷. نفی حلول حوادث در خداوند
۲۷۲	۸. نفی لذت و درد
۲۷۳	۹. نفی رؤیت
۲۷۶	صفات سلبی در قرآن
۲۷۶	خداوند مکان دار نیست
۲۷۷	خداوند قابل رؤیت نیست
۲۷۹	صفات سلبی در روایات
۲۸۳	چکیده مطالب
۲۸۴	برای تفکر و تحقیق
۲۸۵	فصل بیست و دوم: حسن و قبح عقلی
۲۸۵	ساختار بحث افعال الهی
۲۸۶	حسن و قبح عقلی
۲۸۷	معنای حُسن و قُبْح و کاربردهای آن
۲۹۰	اختلاف اصلی در مسئله حسن و قبح
۲۹۲	دلیلی بر اثبات حسن و قبح عقلی
۲۹۲	ادله اشاعره بر نفی حسن و قبح عقلی
۲۹۴	آثار و نتایج قبول حسن و قبح عقلی

چهارده

صفحه	عنوان
۲۹۴	حسن و قبح عقلی در قرآن
۲۹۵	چکیده مطالب
۲۹۷	برای تفکر و تحقیق
۲۹۸	فصل بیست و سوم: حکمت الهی؛ غایتمندی افعال خداوند
۲۹۹	غایت فاعل و غایت فعل
۳۰۰	دلیلی بر غایتمندی افعال خداوند
۳۰۱	استدلال اشاعره بر نفی غایتمندی فعل خداوند
۳۰۲	حکمت الهی در قرآن و روایات
۳۰۳	حکمت الهی و شرور
۳۰۴	۱. محدودیت علم انسان
۳۰۵	۲. غایت نهایی خلقت انسان
۳۰۶	۳. تقدم مصالح عمومی بر مصالح فردی
۳۰۶	۴. نقش انسان در ایجاد پدیده‌های شر
۳۰۷	فلسفه شرور
۳۰۸	۱. شکوفا شدن استعدادها
۳۰۸	۲. آزمون الهی
۳۱۰	۳. هشدار و بیدارگری
۳۱۱	۴. قدرشناسی نعمتهای الهی
۳۱۱	بیان فلسفه سختیها و گرفتاریها در روایات
۳۱۲	چکیده مطالب
۳۱۴	برای تفکر و تحقیق
۳۱۵	فصل بیست و چهارم: عدل الهی
۳۱۶	معنای عدل
۳۱۷	رابطه حکمت و عدل
۳۱۸	اتکای اصل عدل بر حسن و قبح عقلی
۳۱۸	اقسام کلی عدل الهی

صفحه	عنوان
۳۱۹	استدلال عقلی بر عدل الهی
۳۲۰	شبهاتی درباره عدل الهی
۳۲۷	عدل الهی در قرآن و روایات
۳۲۹	چکیده مطالب
۳۳۱	برای تفکر و تحقیق
۳۳۲	کتابنامه
۳۳۵	فهرست آیات
۳۴۰	فهرست روایات
۳۴۳	نمایه اعلام
۳۴۵	نمایه موضوعی